

IN MEMORIAM SERES ISTVÁN (1972–2025)

Seres István 1972-ben született Szarvason. A közeli Békésszentandrásan nőtt fel, de Szarvason járt gimnáziumba, ahol 1991-ben érettségizett. Nehéz gyerek-kora volt, mert szülei elváltak, édesapja egyedül nevelte fel őt és testvérhúgát. Gyerekkorától az Alföld történelmének és betyárvilágának volt a szerelmese. Érthető módon vonzotta a kunok, a tatárok és az oszmán-törökök történelme és szájhagyománya, mely sok szállal kapcsolódott szűkebb hazájához, Békés megyéhez.

1994-ben nyert felvételt az ELTE BTK Belső-ázsiai Tanszékére, melynek mongol szakán kezdte meg egyetemi tanulmányait. Olyan remek szakemberektől tanulhatott, mint Kara György, Sárközi Alice és Birtalan Ágnes, de Köhalmi Katalin, Baski Imre és Dobrovits Mihály óráit is látogatta. A mongol nyelvet a kiváló mongol nyelvész-folklorista Dzs. Coló oktatta neki.

Jómagam 1995-ben ismerkedtem meg vele. Épp akkor tértem vissza Kazahsztánból, ahol első magyar ösztöndíjasként az almati Abaj Egyetemen tanultam. 1995-től Coló bagsi mongol nyelvóráit látogattam, ott találkoztunk. Istvánnal hamar összebarátkoztunk egyrészt a szarvasi kötődés miatt, minthogy félig-meddig „földik” voltunk, hiszen nagyapám, Kara Mihály ebből a városból származott, és ott érettségizett édesanyám is, másrészt mert a mongol mellett őt is nagyon érdekelték a kipszak népek, a kunok és a nogájok. 1996-tól már együtt jártunk mongol szakra, sőt később a török szakra is beiratkoztunk, ahol Vásáry István, Dávid Géza, Péri Benedek és Kenessey Mária oktatott minket. István nagyon sokrétű keletkutató volt. Nemcsak megtanult folyékonyan beszélni törökországi török és halha-mongol nyelven, de remekül ismerte a török és mongol népek történelmét és szájhagyományát is. 2000-ben végezte el a mongol szakot, majd a mongolisztika doktori programban tanult tovább.

Seres István Mándoky Kongur István nyomdokain már 2000-ben eljutott Dobrudzsába, ahol Karamurat (román neve Mihail Kogălniceanu) településen Izzet Kabul bácsitól felgyűjtötte a híres nogáj betyár, Csora bátor énekét, valamint több mesét és legendát. A legjobban Csora bátor epikus énekei érdekelték, később ezekről írta diplomamunkáját a Török Filológiai Tanszéken. Kúnos Ignác 1915-ös krími tatár gyűjtésében lelt rá arra a szövegre, mely 2002-ben megvédett szakdolgozatának alapja lett: *Csora Batir – Egy nogáj hősének Kúnos Ignác gyűjtéseiben*.

Nagyon szerette a betyárvilágot, Rózsa Sándor történetét. Szerintem ez a szabad pusztai életmód is vonzotta a nomád kultúrához. Nem véletlenül válasz-

totta később kutatási témául a kelet-mongóliai Dariganga vidékén élő mongolok híres betyárját, Tórojt bandit (szerzetest), akinek legendás életét egészen haláláig fíradhatatlanul vizsgálta. 2005-ben megvédett doktori értekezését is róla írta: *Tooroi bandi, egy mongol betyárvezér a népköltészetben*. Többször ellátogatott Darigangába, ahol a Silín Bogd hegyen még a betyárok esküjét is letette, ami azt jelentette, hogy a helyi mongolok teljesen befogadták.

István nemcsak kiváló terepmunkákat szervezett Mongóliában és Dobruzsában, hanem rengeteg levéltári kutatást is végzett. Számos keletkutató kéziratos hagyatékával foglalkozott, például Vámbéry Árminéval, Kúnos Ignácéval vagy Almásy Györgyével. Igazi megszállott, szenvedélyes kutató volt. Ha valami felkeltette az érdeklődését, akkor nagy kitartással gyűjtött össze minden adatot a témáról. A néprajzi megfigyelések ugyanúgy érdekelték, mint a még itt-ott élő szájhagyomány, illetve a levéltári vagy más írott források feltárása. Képes volt éjt nappallá téve kutatni vagy éppen írni.

Másik fontos érdeklődési köre az Oszmán Birodalomban menedékre lelt magyar emigráció sorsa volt. *Thökölly Imre és Törökország* című műve két nyelven jelent meg 2006-ban (törökül *Imre Thökölly ve Türkiye*). Külön tanulmányt szentelt a fejedelem naplójának és leveleskönyveinek, és hosszabb forrásközlésben mutatta be udvartartását és katonaságát 1685–1686-ban.

2007–2012 között a Vásáry István által vezetett MTA Közép-ázsiai Kutatócsoportban dolgozott. Amikor azonban ezt megszüntették, István munka nélkül maradt, ami megtörte addig felfelé ívelő tudományos pályáját.

Életének utolsó tizenhárom éve küzdelmekkel telt. Bár sokan elismerték remek kutatói képességeit, munkát sehol sem kapott. Első, burját-mongol származású feleségétől elvált, de nemsokára újra megnősült, és második feleségéhez költözött Békésre, ahol egészen haláláig élt. Hamarosan megszületett a lánya, akire végtelenül büszke volt, hiszen az ő sokirányú tehetségét is örökölte.

Seres István nagy szenvedélye volt a betyárság, Rózsa Sándorról könyvet is írt (*Karikással a szabadságért*. Békéscsaba, 2012). Aktív tagja volt a magyarországi betyárság hagyományőrző közösségeinek. Oszter Sándorral együtt, aki az 1971-es történelmi filmsorozatban Rózsa Sándort alakította, sok népszerűsítő előadást tartott. Remek előadó volt, és fejből tudta előadása legapróbb részletét is. István szenvedélyes személye egybefogta az alföldi betyárvilágot, a kelet-európai nogájok nomád folklórját és a kelet-mongóliai darigangák betyártörténeteit.

Az utóbbi években kicsit eltávolodott a keletkutatástól, de mikor a nogájok vagy a karakalpakok közt jártam, mindig kérte, hogy gyűjtsék újabb variánsokat Csora bátor történetéből.

Seres István tragikusan rövid életpályája alatt is sokat publikált kutatásai eredményeiből. Vajon még mennyi remek tudományos cikket és könyvet írt volna, ha élete nem ér véget 53 évesen! Hiányát nemcsak mi fogjuk érezni, akik barátunknak tartottuk őt, hanem az egész magyar bölcsészettudomány.

Végezetül hadd írjam itt le István barátom két kedvenc dalának szövegét. Az egyik Tóroj bandi mongol (dariganga) betyár nótája, egy úgynevezett hosszú dal (*urtín dú*). A másik egy részlet Csora bátor nogáj eposzából, melyet István maga gyűjtött 2000-ben Dobrudzsában, Izzet Kabul nogáj öregembertől.

Tooroi bandi

*Tooroi band'īg baixad
Torgonī sainīg ömslöö
Tooroi bandias xoiš
Tostoi daabuu č olson güi*

*Gerīn xayaand suugaad
Gezgīg mini ildegsen
Xažuud mini tüšiž suugaad
Xacrīg mini ildegsen...*

Tóroj bandi

Mikor élt Tóroj bandi,
Selyem javát viseltük.
Tóroj bandi már nincsen,
Zsíros posztót sem lelni.

A ház szélén amikor ült,
A copfomat simogatta.
Mellettem támaszkodva ült,
Az arcomat simogatta...

Šora bätir (kesek)

*Kök šepkengge oranggan, ay, oranggan
Manglayında ot yanggan, manglayında ot yanggan
Törem kayda barasan, ay, barasan*

*Töre tuwil, karaman, ay, karaman
Men Kazangga baraman, men Kazangga bargaišik
Xan bolmaga barmayman, biy bolmaga barmayman
Kazannīg kapšün, ay, buzbagu baraman.*

Csora bátor (részlet)

Kék köntösbe burkolózó, hej, burkolózó,
Homlokán tűz lángoló, homlokán tűz lángoló,
Kánivadék, hová mész, hej, (hová) mész?

Nem kán vagyok, köznemes, hej, köznemes,
Én Kazánba elmegyek, és ha Kazánba érek,
Én ottan kán nem leszek, de bég sem leszek,
Kazánnak a kapuját, hej, betörni elmegyek.

Somfai Kara Dávid